

Denne artikkelen kan kopieres fritt og viderefremidles til andre.

En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) oppgis.

Det må ikke foretas endringer i artiklene.

Det er ikke tillatt å skanne eller kopiere bilder i bøkene for bruk i andre sammenhenger.

Min uvanlige onkel Petter

av Sturla Leth-Olsen

Folk som bor på Jonsvatnet drar daglig forbi Solbakken skole, hvor Petter Leth-Olsens skulptur "Den første skoledagen" har en fremtredende plass. Skulptøren var sjøl strinding i en mannsalder, og bodde på Fagerneset ved Litjvatnet, som er en del av Jonsvatnet. Jeg skal i det følgende prøve å tegne et bilde av min onkel Petter, kunstneren, forretningsmannen og gjøgleren.

Petter Leth-Olsen ble født på Oksvoll i Bjugn 23. oktober 1913. Han var nest

eldst i en flokk på sju barn. Foreldre var Olaf Leth-Olsen og Emma Marie f. Hjelde. Ni år gammel måtte Petter sammen med familien flytte fra Oksvoll, der faren drev med gårdsbruk, handel og "slofart" (saltfisk-frakt). Tidene ble vanskelige, og faren gikk konkurs. I stedet slo familien seg ned på et småbruk i Kottenget i Bjugn. Her fikk Petter utfolde sin kreativitet, som han var rikt velsignet med.

Oppfinnsom som få!

Petter ville prøve det meste, det vitner utallige historier om ham om. På gården lånte han et hønseeegg som han plasserte i et kråkereir, antakelig fordi klukk'høna ikke kjente sitt ansvar, eller var det fordi han ville se hva som hendte? Da kyllingen kom ut av egget, ble Petter "far" for den, og den fikk navnet Petronella. Bekken forbi gården ble selvfølgelig regulert og fossekrafta utnyttet til hans lille sagbruk, og rett opp for elvemelen bygde han et lite hus. Her tok han imot laks for røyking, en geskjeft han etter hvert overlot til sine brødre, for han måtte stadig finne nye utløp for sin ubendige

Selvportrett, olje på lerret, trolig malt rundt 1940.

trang til å gjøre forretninger. Flyging var alltid en viktig interesse for Petter. Som guttunge laget han seg vinger og prøvde å lette fra låvebrua. Heldigvis endte det ikke med noen tragedie, men han fant det seinere tryggest å lette med fly laget av fagfolk.

Spellmann og gjøgler

Han var bare unggutten da han dro heimfra og fikk seg jobb i onkelens forretning på Søndre Bjørnsund. Her fikk han mye erfaring som kom ham til nytte seinere i livet. Det var kanskje her han sparte opp nødvendig kapital til å kjøpe seg et trekkspill som han spilte til dans med. Tilbake i Bjugn ble han etter hvert

en toneangivende kraft i ungdomslaget, Oppe i Kottengsskogen fikk han og kompisene bygd en utendørs danseplatt. Hit strømmet det ungdommer fra fjern og nær og svingte seg i den lyse sommernatta til tonene av Petters trekkspill – og sang. Mange av sangene var diktet av Petter sjøl. De handlet om bygdas originaler, om pinlige tildragelser, ofte sjølironiske, om alt som kunne få folk til å le, gjerne med Martin Kvennavikske overdrivelser.

Danseplatten oppe i Kottenget ble til slutt forlatt, da stedet viste seg å være et mygghull av verste sort. Da slo Petter seg i lag med et par andre kompis; Jens Bakken, Åsmund Bakken (kjent som taffelmusiker på Astoria og Teatergrillen) og Helge Ervik. Sammen utgjorde de Fosengutan, etter det vi vet det første popbandet på Fosenhalvøya. De turnerte rundt omkring i Trøndelag med sitt sceneshow, som foruten visesang og musikk besto av skrøner av Petter, og halsbrekkende ”stunt”, som for eksempel spilling av trekkspill stående på hodet. Et annet glansnummer var det å spille og synge sjømannsviser mens han krenget fra side til side, godt fastgjort i et par skibindinger som Petter på forhånd hadde spikret fast til scenegolvet. Fosengutan ga også ut ei plate, men av den er det visstnok ingen eksemplarer bevart.

Olje på lerret

Et annet sceneinnslag var bildende kunst, også utført av Petter. Mens Helge

“Ravnkloa,” olje på lerret.

Ervik spilte ”På fjorden i en feiende bris”, rigget Petter opp staffeli og lerret. Når musikkstykket var ferdig, hadde Petter malt et oljemaleri med både fjord og feiende bris med signaturen Petter Leth. Prosessen ble utført under stor jubel fra tilskuerne.

Petter hadde en fetter; høy, mørk og krøllhåret, Odd Leth-Olsen, som kanskje så mer ut som en kunstner enn han sjøl, dog uten å være det. Han skulle likevel vise seg å være en nyttig kompanjong for Petter. Odd fortalte følgende: ”Det var ei tid det ikke var så lett å finne på noe å gjøre. Men Petter var jo flink til å male. Jeg dro derfor på motorsykel innover dalene og i Innherred med fotoapparat for å knipse gårder. Jeg passet på å notere ned fargen på vinduskledning og ellers, men det gikk jo for det meste i rødt og kvitt. Så satte Petter i

gang med å male, og jeg skal si det gikk unna – reine serieproduksjonen. Etter hvert som gårdmaleriene ble ferdige, ble det min tur. Jeg anskaffet meg ei alpelue for å se ut som en ekte kunstner, og fikk låne staffeli og palett av Petter. Så fikk jeg med meg et maleri som var så å si ferdig, stilte meg opp i passende avstand fra gården, svingte penselen og prøvde å se så kunstnerisk ut som mulig.

Alt gikk etter planen. Det varte ikke lenge før gårdens folk ble nysgjerrige og kom for å glane på kunstneren. Jeg sa minst mulig, men ga meg god tid med å plassere småfugler på en telefonstreng som Petter hadde avsatt til dette formålet. Så var kunstverket ferdig, og jeg måtte da spørre gårdfolket om de kunne være så snille å la bildet stå inne og tørke, så skulle jeg hente det om noen dager. Det var aldri nei å få. Og det var jo

Petter Leth-Olsen (1913 - 86).

klart, at da jeg kom for å hente bildet, så kom det jeg hadde ventet på: Kanskje det kunne gå an å få kjøpe bildet? Og det var jo mulig, men ikke aldeles gratis. Jeg har ikke tallet på hvor mange bilder Petter fikk solgt på dette viset....”

På kanten av loven

Å slå seg opp som bildende kunstner var nok ikke så lett likevel, og Petter fikk seg arbeid på en landhandel i Stjørna i Bjugn. For å spe på inntektene produserte han sparkstøttinger, spilte til dans og

malte bilder. I Ervika startet han opp en fiskematforretning sammen med to brødre. Under okkupasjonen hadde han få skrupler med å leve på kanten av loven, bare det gikk ut over tyskerne. Dette gikk bra - ganske lenge. Når tyske kjøredoninger stoppet opp i Kottenget for å kjøpe gårdsprodukter, passet Petter på at noen oppholdt dem med tørrprat mens han sjøl lurte seg innpå bilen med hevert og bensinkanne. Sjøl hadde Petter en bil utstyrt med en knott-generator som egentlig var bare juks. Å sage knott var ikke noe som Petter hadde tid til. En gang var det en tysk soldat som haiket med ham. ”Du må passe deg så du ikke sitter for nær generatoren, for den er gloheit,” sa Petter. Tyskeren trakk seg fryktsomt unna, og oppdaget heldigvis ikke jukset. En annen gang solgte han slaktet av en sjøldaua gris til okkupasjonsmakten. Men da han stjal se-

ment fra et tysk anlegg, gikk det galt. Han ble observert av nazivennlige folk, og det illegale lageret med sement ble oppdaget. Han slapp heldigvis unna med noen måneder i fengsel.

Forretningsmannen Petter

Så dro Petter heimefra igjen, denne gang til Nesodden. Med seg hadde han ungjenta Oline Groven, som han seinere ble gift med. Her drev han noen år en kolonialbutikk. Det var her han kom i kontakt med kompanjongene Johnsen og

Hjorteskulptur, Orkanger.

Busch, gründerne av firmaet Jo-Bu Motorsager. De så fort Petters forretningstalent, og han ble deres forhandler nordenfjells. Han bygde seg ei campingvogn, og med denne dro han på salgsturne helt nord til Finnmark og bidro sterkt til at Jo-Bu ble en merkevare i hele Norge. Dette var tidlig på 1950-tallet. Petter etablerte seg også med butikk i Kjøpmannsgata i Trondheim, og drev firmaet Petter Leth-Olsen Skogsmaskiner helt til han gikk av med pensjon. I 1960 kjøpte han eiendommen Fagerneset ved Jonsvatnet, som etter den tid ble familiens heim. Feriestedet Lya på Sør-Hitra var også et sted som betydde mye for Petter. Hit kunne familien dra for å koble av fra maset med den etter hvert

blomstrende forretningen. I 1965 realiserte han den gamle guttedrømmen fra låvebrua i Kottenget og tok småflysertifikat, noe som kom godt med når han skulle nå raskt ut i ødemarken for å selge skogsmaskinene sine. Ved Fagerneset fikk han bygd en hangar for sjøfly, og han var med og fikk startet Trønderfly. Petter og Oline fikk tre barn: Brit, Per Otto og Snorre. Det er Snorre og Per Otto som i dag sitter med Fagerneset. Brit ble gårdkjerring på Oppdal. Oline bor i Trondheim.

Skulptøren Petter

Petter begynte etter hvert å eksperimentere med skulpturer. Han fant ut at betong var et greit materiale å arbeide

med. Ved hjelp av armeringsjern, hønsetetting og mørtel bygde han opp den ene figuren etter den andre heime på Fagerneset og på landstedet på Lya. Folk må ha likt skulpturene hans. Iallfall ble han spurt om å lage skulpturer både her og der. Fra en slektning som drev restauranter i staten Washington, fikk han tilbud om å reise over og lage en skulptur. Petter lot seg ikke nøde mange ganger. Den dag i dag står skulpturen av den pløyende farmeren utafor "Farmhouse Inn" og er et kjent landemerke på de kantene.

En skulptur i samme gate kan en også se ved Varghiet i Bjugn. Her er det tømmerkjøperen som er foreviget. Fra Lensvik kom det også et oppdrag: Harald Grønningen skulle på sokkel. Petter gikk til verket med stor iver. Han hadde hatt god anledning til å studere den kjente skiløperen, etter som Harald var medarbeider på forretningen hans i flere år. Statuen ble plassert ved ungdomsskolen i Lensvika. At folket i Agdenes var fornøyde med skulpturen, kunne det neppe være tvil om, for da den etter mange år viste tegn til forvitring, så sendte de den til et støperi for deretter å bli utført i bronse.

Tømmerhoggeren var et motiv som Petter ofte vendte tilbake til. Da han fikk oppdraget med å lage en skulptur som skulle stå på Norges Landbrukshøgskole på Ås, sa han ikke nei. Skulpturen ble utformet heime

på Fagerneset. Den viser en tømmerhogger i arbeid. Skulpturen står naturlig nok ved skogsavdelingen på Landbrukshøgskolen. Et annet motiv var nybrottsmannen. Gjennom oppvekst og ungdomsår i Bjugn hadde han iaktatt slitet som mange påtok seg med å rydde seg gårder i blautmyr og skog. En skulptur av nybrottsmannen ble reist på Momyra i Åfjord, ei nybrottsgrend som ble ryddet i mellomkrigstida. Skulpturen viser en kar som svinger tuvøksa, et viktig redskap når det øverste torvlaget skulle fjernes, før pløgen kunne brukes.

Nye Solbakken skole ved Jonsvatnet ble etter mye kamp vedtatt bygd. Nyskolen måtte sjølsagt ha en kunstnerisk utsmykning. Petter ble spurt om å lage en

Harald Grønningen - modell og skulptur.

Farmer md plog,
Washington.

skulptur som skulle stå foran skolen. Han sa ja, og resultatet ble ”Den første skoledagen”, mora som kommer slepende med en heller uvillig guttepjokk til skolen. Også på Orkanger, i et parkområde, står det en skulptur laget av Petter. Her er det en rådyrfamilie som er avbildet.

Mot midten av 1980-tallet tok Petter til å skranke. Den før så vitale mannen ble gradvis svekket av Parkinsons sykdom, og i 1986 døde han heime på Fagerneset. Sjøl om han ble bare 73 år gammel, rakk han likevel over mye her i livet, og han var en person som hadde en stor bekjentskapskrets. Så var han da også stadig på farten, enten som utøvende musiker i sine unge år, for å demonstrere og selge motorsager og tømmervinsjer, eller som et naturlig midtpunkt i selskapielig sammenheng. Han hadde en personlighet som gjorde det umulig å bli sint på ham, enda han nok kunne vitse om det meste. Onkel Petter var kort oppsummert en kunstner av sinn, utstyrt

med rik kreativitet og forretningsans, og en ukuelig, sjarmerende optimisme.

Kilder:

Kåre P. Moen, Bjugn.

Odd Leth-Olsen, Ørland/Trondheim.

Agnes Leth-Olsen.

Oline Leth-Olsen og den øvrige familien av Petter Leth-Olsen.

Petter Leth-Olsens dagbok fra fengslet.

Forfatterens egne minner.

Tømmerkjørerer ved Varghiet gård i Bjugn er godt synlig fra Rv. 710.